

Nr 413.

Av herr **Jacobson m. fl.**, *angående utredning om centralisering av förvaltningen och fördelningen av utgående statsbidrag för nyodling, m. m.*

Som bekant är Norrland en jordbruksbetonad landsdel där exempelvis i Västerbottens län 70 % och i Jämtlands län 67 % av hela befolkningen tillhöra jordbruket. Brukningsdelarnas åkerareal är genomgående liten, men djurantalet per odlad arealenhet är stort. Denna motsats utjämnas av den naturliga ängen (skogsslåttern), som spelar en mycket stor roll. Detta gör, att för framställning av en viss mängd livsmedel åtgår mycket av den mänskliga arbetskraften, varigenom produktionskostnaderna bli höga. En relativt stor del av de framställda produkterna åtgår för underhåll av själva jordbruksbefolkningen, och en relativt liten överskottsproduktion kommer övriga befolkningsgrupper till godo.

En mycket stor procent jordbruk i Norrlands inland kan med hänsyn till graden av sin försörjningsförmåga indelas i stödjordbruk och ofullständiga jordbruk, och för båda är nyodlingsarbete aktuellt.

Stödjordbrukens ändamål är att giva innehavaren och hans familj en viss grad av försörjning men den huvudsakliga försörjningen skall erhållas genom annat arbete företrädesvis skogsarbete.

Ofullständiga jordbruk omfatta sådana brukningsdelar, vilkas ändamål är att giva innehavaren och hans familj den huvudsakliga försörjningen från jordbruket, men som av en eller annan anledning ej fullgöra denna uppgift. Stödförsörjningen måste hämtas från andra näringsgrenar. Var gränsen går mellan stödjordbruk och det ofullständiga jordbruket sammanhänger med graden av försörjningsförmåga, vilket i sin tur är beroende av hur stor varje brukningsdels odlade areal är. Samtliga jordbruk i Norrland ha dock ett problem gemensamt, nämligen dragkraften och dess utnyttjande under hela året. Det ligger i sakens natur att under den långa vintern dragkraften icke kan helt sysselsättas i jordbruket. Dragarna måste då ha den huvudsakliga sysselsättningen inom skogsbruket antingen å egen eller annans skog.

De största grupperna stödjordbruk å enskild mark i Norrland äro småbruk, egnahem och ägostyckningar. Stödjordbruken å kronomark äro kronotorp, odlingslägenheter, skogstorp, kolonat, arrendelägenheter och fjällägenheter.

Stödjordbrukets ändamål är, som tidigare nämnts, att giva innehavaren och hans familj en viss stödförsörjning, men den huvudsakliga försörjningen skall erhållas genom skogsarbete. Härav framgår, att en av grundförutsättningarna för

stödjordbrukets berättigande är en ordnad arbetsmarknad, d. v. s. jämn tillgång på inkomstarbete i skogarna.

Starka intressen finnas f. n. för att åstadkomma ett uthålligt skogsbruk i Norrland, men detta mål är ännu på långt när ej skönjbart. Norrlands skogsbruk var tidigare ett skövlande av skogarna och är f. n. i stort sett ett enbart skördande av virkestillgångarna. Skillnaden är nyansartad. Arbetstillfällena inom ett skogsområde äro som följd därav säsongbetonade inom den del av området, där skörden pågår, men utebli i stort sett inom de områden, där skörden är verkställd. Stödjordbrukets försörjningsmöjligheter bli i sådant fall ej en bisak, ty vid ojämn och osäker skogsinkomst bör stödjordbruket trygga försörjningen. Detta kan ske genom att den odlade arealen utökas. Tyvärr ha tusentals stödjordbruk skapats i Norrland, varvid man stakat ut olämplig och en alltför knapp areal odlingsmark, och på detta sätt ha innehavarnas försörjningsmöjligheter begränsats.

Som det norrländska jordbruket i allmänhet ha dessa brukningsdelar sin försörjningstygdpunkt inom husdjursskötseln. Växtodlingen är till största delen inriktad på foderproduktion, och inom husdjursskötseln intager mjölk- och köttproduktionen främsta rummet.

Vid undersökning av stödjordbruk å kronomark inom Västerbotten, Jämtland och Västernorrland har det visat sig, att djurantalet å varje stödjordbruk i medeltal är tre till fyra kor, ett till två ungdjur samt å vissa stödjordbruk en häst, detta oberoende av hur stor den odlade arealen är. Tre kor tyckas vara den gräns, som ej gärna underskrides för att avsedd försörjning med mjölk och kött skall erhållas. Meningen är, att stödjordbruket skall uppodlas, så att besättningen skall kunna vinter- och sommarfödas med foder, skördat å stödjordbruket. Fyra koenheter per brukningsdel äro, som tidigare nämnts, ungefärligt medeltal. För att vinterföda dessa erfordras tre hektar odlad jord, och för att sommarföda dem erfordras två hektar kulturbete. Således erfordras omkring fem hektar odlingsmark för att stödjordbruket skall anses vara tillräckligt stort. Vid nyodling av skogsmark är jordens kulturtillstånd som regel sådant, att man med ekonomisk fördel icke kan uppnå större avkastning per arealenhet än vad ovan angivits.

Mot ovanstående djurantal och arealsiffror göras följande invändningar. Om husdjursskötseln intensifieras, så erfordras endast två högmjolkande kor för att stödjordbruket skall fylla avsett ändamål. Som en direkt följd av detta lägre djurantal erfordras givetvis mindre areal än vad ovan angivits. Dessa invändningar bygga bl. a. på två förutsättningar, nämligen en välordnad arbetsmarknad samt en ordnad vallodling, vilka båda f. n. lämna mycket övrigt att önska. Dessutom bortser man från det viktiga faktum, att stödjordbruket bör kunna lämna ett mindre födoråd till de gamla brukare, som finnas eller komma att finnas å alla stödjordbruk. En felaktig planläggning överflyttar försörjningsansvaret på det allmänna.

F. n. uppvisa tusental av dessa brukningsdelar följande bild: att de oftast hava otillräcklig areal odlingsvärd mark till sitt förfogande; att den odlade arealen är för liten för att foderbehovet skall kunna tillgodoses; att skogs slåtter slås; att hö köpes; att skogsbete är det vanligen förekommande; att knapp och otillräcklig utfodring är ett faktum både vinter och sommar.

Med ovanstående bild för ögonen inses lätt, varför djurantalet å varje brukningsdel är fyra och icke två. Det grundar sig på det enkla faktum, att två nödutfodrade kor ge otillräcklig avkastning i mjölk och kött. Försörjningsbehovet motsvarar vad fyra kor kunna prestera. De sporadiskt återkommande arbetstillfällena i skogarna och som följd därav det större försörjningsbehovet från stödjordbruket göra, att ett komplex av problem uppkommit, som måste lösas i rätt ordning. Odlingsfrågor och därmed sammanhängande problem utgöra de livsviktiga frågorna för tiotusentals stödjordbrukare.

För att möjliggöra nyodlingsarbete samt för att förstärka ofullständiga jordbruk och förbättra stödjordbruk till ökad ändamålsenlighet utgå som bekant dels bidrag och lån i olika former, nämligen: odlingsbidrag, stenröjningsbidrag, jordkörningsbidrag, betesförbättringsbidrag, avloppsförbättringsbidrag och lån ur jordbrukets maskinlånefond; dels från skogsvårdsstyrelserna: betesförbättringsbidrag; dels från kungl. lantbruksstyrelsen: anslag till utdikning av vattensjuka marker; och slutligen dels från kungl. domänstyrelsen: odlingsbidrag till odlingslägenheter och skogstorp samt odlingsbidrag och lagg- och avloppsdiken å torvmark.

Som framgår av det anförda är det rätt väl ordnat med bidrags- och lånemöjligheterna. I bestämmelserna ingår att odlingsbidraget icke får uppgå till mer än 60 proc. av beräknad kostnad, när det gäller hushållningssällskapets bidrag, samt högst 50 proc. av kostnaden, när det gäller kungl. domänstyrelsens bidrag. Odlingskostnaden med nuvarande odlingsmetoder för såväl fast- som myrmark torde ligga omkring ettusen kronor per hektar och däröver.

Odlingsarbetet kännetecknas av långsamhet, och bidragen hava icke den effekt, de kunde ha. På grund av bidragstagarnas svaga ekonomiska ställning kunna de ej genomföra odlingarna inom rimlig tid, ty bidragen giva dem icke möjlighet att försörja sig och sin familj under pågående odlingsarbete. Det blir mest under kortare mellantider, när inga andra arbeten finnas, som odlingsarbetet återupptages. Hitintills har det tagit runt räknat tio år för att odla en hektar och följaktligen kommer det att erfordras en mansålder, innan ett stödjordbruk är färdigodlat.

Ovan relaterade förhållande anses av den tillfällige betraktaren vara en förnuftig planläggning. Odlingsarbetet utgör ett reservarbete, som absorberar den lediga arbetskraften, och någon arbetslöshet uppstår följaktligen ej bland stödjordbrukarna. Vid en närmare granskning av denna planläggning inses, att förutsättningarna för att odlingsarbete skall bedrivas å stödjordbruket är en oordnad arbetsmarknad och ett nödläge hos odlarna. För att kunna existera måste de,

handodla för en svältlön, när de ej kunna uppbringa annat arbete i fria marknaden. Effekten är, som tidigare nämnts, ett hektar på tio år samt i bästa fall ett färdigodlat stödjordbruk per mansålder och odlare. Det kan icke anses vara förnuftig användning av mänsklig arbetskraft att i decennier sysselsätta dem med stubbrytning och spadvändning för att odla ett hektar för en svältlön. Samma arbete kan utföras på några dagar med maskin för omkring halva kostnaden. Mera produktivt och ekonomiskt lönande arbete bör kunna erbjudas den arbetsvilliga och framåtsträvande del av Norrlands befolkning, som är bunden vid stödjordbruket.

De lån och bidragsformer, som nu erbjudas, äro splittrade, varför totalverkan i stort sett uteblivit. Det räcker icke med indirekta stödåtgärder såsom penningbelopp, utan stödåtgärderna måste vara direkta samt planläggas och ledas på ett helt annat sätt än som hitintills varit fallet. Med de tekniska hjälpmedel, som nu finnas och som komma att utvecklas, är det möjligt att inom ramen av nu gällande bidrag på några dagar utföra största delen av odlingsarbetet på ett hektar, d. v. s. stubbrytning, plöjning, harvning och delvis stembrytning kunna utföras med traktor. De återstående kompletteringsarbetena äro lätta att genomföra för bidragstagaren, när han slipper att i årtal syssla med stubbrytning och spadvändning för att odla en hektar. För att erhålla effekt av bidragen och för att slutmålet, d. v. s. färdigodlade stödjordbruk, skall uppnås, måste arbetsmetoderna anpassas efter en annan tidstakt. Traktordriften måste införas.

Vid bedömande av traktordriftens lönsamhet på en egendom ställs man inför ett komplex av faktorer, som gripa in i varandra. Att i siffror fastställa dess betydelse för lanthushållningens ekonomi är mycket svårt. Vissa traktorbestämmande faktorer kunna konstateras, och de kunna tjäna som ledning vid bedömande av lönsamheten.

Egendomens storlek bör vara sådan, att traktorn blir driftsekonomiskt berättigad, d. v. s. man bör genom dess användning kunna göra rätt stora inbesparingar. Detta kan ske på så sätt att man utbyter ett tillräckligt stort antal hästtimmar mot traktortimmar och samtidigt minskar hästantalet. Det är nämligen dålig ekonomi att låta hästarna stå på stall och låta traktorn utföra deras arbete.

I Norrlands inland finnes följaktligen endast ett fåtal jordbruk av den storleksordningen, att traktorn blir driftsekonomiskt berättigad. Därför måste flera bruksdelar förena sig om gemensam traktor användning. Maskinhållarsystem tillämpas antingen med privat ägda eller också kooperativt ägda traktorer, men de ha dock av olika anledningar hitintills icke visat sig kunna prestera önskvärda resultat.

När det gäller nyodling, kan traktorarbete lämna ett snabbare, bättre och billigare resultat än häst- eller manuellt arbete. Vid uppodling av försöksgårdar samt vid iordningställandet av flygfält är maskinodling det enda tänkbara, men när det gäller sammanlagt tusenfalt större arealer uppdelade på stödjordbruk,

då är traktordriften icke genomförd. Vid större odlingsföretag kan arbetsledning, kontroll av arbetsförbrukning och arbetsresultat genomföras samt varaktig sysselsättning beredas varje maskin. Traktorodling å stödjordbruk har icke visat sig lämna tillfredsställande resultat, och arbetsresultaten motsvara i de flesta fall ej kostnaden. För att kunna genomföra traktordrift vid uppodling av stödjordbruk samt vid förstärkning av ofullständiga jordbruk måste enhetlig arbetsledning ordnas, kontroll av arbetsförbrukning och arbetsresultat genomföras samt varaktig sysselsättning garanteras varje maskin. Detta går icke att genomföra för rimliga kostnader så länge odlings- och betesförbättringsbidragen utgå i penningar i efterskott.

En person, som sysslat mycket med nyodlingen i Norrland, speciellt i Lappmarken i egenskap av domänstyrelsens expert i fråga om anläggning av kronotorp, agronom Olof Eriksson, har utarbetat ett helt nytt system, när det gäller odlingsbidragen, nämligen det s. k. OET-systemet (odling efter tid).

Detta system går helt enkelt ut på, att bidragen skola givas i form av effektiva traktortimmar, efter av vederbörande förrättningsman upprättade förslag, och arbetena skola utföras av röjningslag med specialutrustning och vana i dessa arbeten. Vid dessa arbetsföretag måste man taga hänsyn till de olika intressegrupper, som direkt eller indirekt äro bundna vid företaget. Som pris för att få utnyttja deras förmåga, kunnighet och insats måste deras berättigade existenskrav och vinstmöjligheter beaktas men även inkopplas, likriktas mot slutmålet och kontrolleras. Bortser man från ett eller flera intressen, bliva åtgärderna splittrade och okontrollerbara samt totalverkan uteblir, vilket betygsätter arbetsystemet i fråga. Gången i OET-systemet är den, att bidragsgivaren lämnar odlings- och betesförbättringsbidrag till odlaren i form av ett visst antal effektiva traktortimmar. Under dessa timmar skall maskinhållaren utföra det av bidragsgivaren planlagda arbetet. Bidragsgivaren ersätter maskinhållaren enligt avtalad timlön med stöd av det tidskvitto, som odlaren lämnat. Det ligger i odlarens intresse, att inom ramen av anslagna timmar tillförsäkra sig största möjliga arbetsprestation. Odlaren har erhållit ett visst antal effektiva timmar i bidrag, och han lämnar ej kvitto å andra timmar än dem, under vilka effektivt odlingsarbete utförts av maskinhållaren. Bidragsgivaren behöver således ej betala annan tid än den, under vilken effektivt arbete utförts av maskinhållaren, och har således kontroll av att pengarna användas på rätt sätt. Såvida maskinhållaren utsättes för driftsstopp eller av annan anledning icke arbetar, får han finansiera dessa timmar själv på vissa villkor. Genom att hans inkomst är direkt beroende av effektivt arbete hos odlaren, ligger det i hans intresse att sköta maskinerna väl samt att planlägga arbete och förflyttningar så, att största möjliga tid användes till effektivt odlingsarbete. Odlarens huvudintresse är, att han erhåller effektiv odlingshjälp, bidragsgivarens, att odlarens initiativ och medverkan utnyttjas.

F. n. handhaves nyodlings- och betesförbättringsverksamheten av hushåll-

ningssällskap, egnahemsnämnder, skogsvårdsstyrelser och domänstyrelsen. Dessa myndigheters förrättningsmän ha oftast förrättningar inom samma by, men planläggningarna ske enstaka, vanligtvis ej liktidigt och ej heller under samverkan. Genom bl. a. splittringen och de långa avstånden ha de ej lyckats få något egentligt grepp om frågorna. De ledande krafterna befinna sig 50—100 mil från verksamhetsområdet och ha följaktligen svårt att bedöma de olika landsdelarnas förhållanden och behov. Behovet av en i Norrland central jordbruksinstitution är således påtagligt.

Som tidigare är nämnt, äro de flesta stödjordbrukare för fattiga att kunna utnyttja bidragen. De, som genom köpe- och arrendekontrakt (arbetarsmåbrukare och kronotorpare) åtagit sig en viss nyodling, äro påtagliga bevis för detta påstående, ty de kunna som regel ej fullgöra sina åtagna förpliktelser inom bestämd tid. Nyodlingsarbetet utföres med handkraft, och bidragen giva dem ej möjlighet att kontinuerligt sysselsätta sig med odlingsarbete, ty timlönen blir i bästa fall några ören per time. De måste försörja familjen med mera inkomstbringande arbete med påföljd, att nyodlingsarbetet måste utföras på lediga stunder, kvällar och nätter. Odling, d. v. s. skapandet av kulturbygd, är en grundförutsättning för sund utveckling i Norrland och borde därför icke handhavas på detta sätt.

Både 1936 och 1943 års norrlandsutredningar förordade samstämmigt forcerad nyodlingsverksamhet i Norrland med utnyttjande av maskinella hjälpmedel. Den ekonomiska sidan av frågan har statsmakterna sörjt för i viss mån, men genom splittringen av verksamheten på olika myndigheter, otidsenliga metoder, avsaknad av arbetsledning samt penningbidrag i efterskott har, som nämnts, totalverkan uteblivit. De nämnda myndigheterna ha andra viktiga arbetsuppgifter, varigenom odlingsfrågorna blivit av i bästa fall andra ordningen.

För att inom rimlig tid, helst inom tio år, och icke efter flera generationer kunna komma till rätta med dessa för Norrland så livsviktiga och väldiga nyodlingsfrågor är en omorganisation av nyodlingsverksamheten nödvändig. För att uppnå effekt måste förutsättningar för maskindrift skapas. Som första förutsättning måste arbetsföretag av tillräcklig storlek planläggas, enhetlig arbetsledning införas, bidragen ej lämnas i pengar utan i effektiva traktortimmar, kontroll av arbetsförbrukning och arbetsresultat genomföras. Maskinerna skola arbeta oberoende av under vilken myndighet stödjordbruket sorterar, och detta går icke att genomföra, så länge verksamheten är uppdelad på olika myndigheter, som planlägga spridda förrättningar under olika tider inom samma by. Den nya organisationen bör skisseras på följande sätt. Kommunen sammanför stödjordbruk i en eller flera byar till odlingsföretag samt ansöker hos lantbruksstyrelsen (eller helst hos en i Norrland upprättad central jordbruksinstitution) om planläggning och verkställighet av företaget. Lantbruksstyrelsen förordnar direkt eller genom sin länsrepresentation förrättningsman, som uppgör plan över företaget och läm-

nar bidraget i effektiva traktortimmar inom ramen av gällande statsbidrag. Genom lantbruksstyrelsen dirigeras ett traktorlag till odlingsföretaget, och detta traktorlag utför de planlagda arbetena samt står under ledning av förrättningsmannen, som avsynar och betalar arbetet.

Motiveringen för kommunens deltagande är bl. a. den, att den står problemen närmare och har lättare än andra myndigheter att sammanföra jordbruken till arbetsföretag, att kommunen har direkt borgensintresse av att arbetarsmåbruken uppodlas, att den har intresse av att goda försörjningsmöjligheter skapas för kommunens innevånare, att den får taga konsekvenserna av nuvarande ofullständiga försörjning i form av sjuk- och fattigvård i olika former. Kommunen blir förmedlande organ, vars medverkan är värdefull, och bör utnyttjas i likhet med vad som sker, när det gäller statliga bostadsförbättringar.

Nödvändigheten av lantbruksstyrelsens direkta medverkan ligger däri, att den har fria händer att förordna lämplig förrättningsman för varje företag. På så sätt delas icke anslagen upp emellan olika myndigheter inom ett arbetsföretag inom samma by. Genom att förrättningsman förordas för varje arbetsföretag utövas bättre kontroll av verkställigheten än för närvarande. 1937 års jordbruksräkning visar, att nyodlingsverksamheten nästan avstannat inom vissa län trots att nyodlingsbehovet är stort.

Genom att en förrättningsman svarar för planläggning, arbetsledning, kontroll och avsyning av odlingsföretaget skapas förutsättningar för ett ekonomiskt utnyttjande av moderna tekniska hjälpmedel.

Genom att odlingsbidraget lämnas i effektiva traktortimmar och ej i pengar ha samtliga stödjordbrukare råd och möjlighet att utnyttja bidragen, dessutom erhålles garanti för att bidragen nå fram till jorden och ej förslösas av andra intressen. Bidragstagarens initiativ och företagande utnyttjas, ty det ligger i deras intresse att söka utvinna största möjliga arbetsmängd inom ramen av anslagna timmar. Likaså förhindras vinstintressen emellan bidragstagaren och traktorlaget, i stället uppstår samverkan. När det gäller penningbidrag, tar den starkaste hem vinsten, i vanliga fall traktorägaren.

Omorganisationen av odlingsverksamheten, så att arbetseffekt och arbetsresultat blivit bättre än f. n., är en viktig grundfråga för Norrland. Lösandet av frågan ger utgångsläget för nytt framåtskridande, förutsättningar skapas för ett bättre försörjningsläge, rationellare skogsbruk och en sundare utveckling av befolkningsfrågan än f. n.

Med stöd av det anförda hemställes,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning rörande dels en centralisering av förvaltningen och fördelningen av utgående statsbidrag för nyodling, dels en omläggning av bidragens användning på så sätt att — i

stället för kontanta bidrag — effektiva traktortimmar i enlighet med i motionen närmare angivna grunder (odling efter tid) ställas till vederbörande bidragssökandes förfogande.

Stockholm den 23 februari 1944.

<i>Uddo R. Jacobson.</i>	<i>C. O. Carlsson,</i> Bakeröd.	<i>Evald Ericsson.</i>
<i>Lars Andersson.</i>	<i>Bertil Andersson.</i>	<i>Ivar Jansson,</i> Kalix.
<i>H. E. Nordström.</i>	<i>Alfred Åslin.</i>	<i>J. F. Grym.</i>
<i>And. Andersson,</i> Gisselås.	<i>Sigfrid Jonsson,</i> Alsen.	<i>Disa Västberg.</i>
<i>Sven Andersson</i> i Vigelsbo.	<i>E. Oskar Åkerström.</i>	<i>O. W. Lövgren.</i>
<i>Magnus Nilsson.</i>	<i>Gösta Skoglund.</i>	<i>P. L. P.son Orgård.</i>
<i>Jon. N. Jonsson.</i>	<i>Carl E. Johansson,</i> Torp.	<i>Verner Hedlund.</i>
<i>C.-D. Skagerlund.</i>	<i>K. J. Andersson.</i>	<i>Nils A. Larsson,</i> Östersund.
<i>Anna Ronnebäck.</i>	<i>Eskil Eriksson</i> i Sandby.	<i>Elof Hällgren.</i>
<i>Edvin Gustafsson</i> i Bogla.		<i>Einar Johansson.</i>
